

HEKTOROVIĆEV EP KAO PREDLOŽAK TRENCOVOJ ROMANTIČNOJ FILMSKOJ DRAMI *RIBANJE I RIBARSKO PRIGOVARANJE*

Dubravka Brezák Stamać

UDK 821.163.42.09Hektorović, P.-13
791.43:82

Rad uključuje tri razine interteksta kako je ep *Ribanje i ribarsko prigovaranje* poslužio kao predložak filmu i glazbi u filmu. Prva razina interteksta – raznoliki pjesnički žanrovi u epu renesansnoga pjesnika i hvarskog plemića Petra Hektorovića *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. U epu se prožimaju: Hektorovićeve poslanice i posveta prijatelju Bartučeviću; dokumentarne slike putopisa u tri dana, iz Staroga Grada na Hvaru do Brača i Šolte te povratak u Stari Grad, te ribarska ekloga kao dominantna renesansna vrsta. Druga razina interteksta uključuje scenarij Milana Trenca prema Hektorovićevu epu, gdje nestaje književni predložak i počinje autorsko djelo, scenarij kao filmičan književni tekst čiji je produkt djelomično biografski film o Hektoroviću. Treća razina interteksta na razini ep – film uključuje glazbu Igora Para koja je važan segment interpretativnog podlozi i ugođaju u filmu. Hektorović je u epu zabilježio notne zapise pjesama koje su pjevali ribari Nikola i Paskoje. Glazbu za lutnju potpisuje i interpretira Igor Paro. Film *Ribanje i ribarsko prigovaranje* snimljen je 2018. godine. Ostao je donekle i nezamijećen, bez obzira na nagrade koje je osvojio, jer je to bilo vrijeme posebnih mjera podložnih pandemiji korona virusa. Na Pulskom filmskom festivalu premijerno je prikazan 2020. godine te je dobio Zlatnu arenu za glavnu mušku ulogu (Rade Šerbedžija), Zlatnu arenu za sporednu mušku ulogu (Leon Lučev) i Zlatnu arenu za glazbu (Igor Paro).

Ključne riječi: renesansni ep *Ribanje i ribarsko prigovaranje*; renesansna glazba; intertekst; filmska adaptacija

Književna ostavština hvarškoga plemića i pjesnika Petra Hektorovića (Stari Grad 1487. – Stari Grad, 1572.) uključuje pjesničke poslanice na hrvatskom jeziku čakavskoga govornog idioma Staroga Grada, upućene prijateljima i pjesnicima; proznu epistolu, pismo koje je odgovor liječniku i prijatelju Vanettiju na talijanskom jeziku (datirano 9. veljače 1561.); prepjev Ovidija te ribarsko-idilski ep *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, potpisan 14. siječnja 1556. (tiskan u Veneciji 1568., II. izdanje 1638. god.). Spjev započinje prigodnom poslanicom posvetom hvarskom humanistu i pjesnikovom rođaku Jeronimu Bartučeviću. »Gospodinu Hieronimu Bartučeviću, / vitezu poštovanomu, vlastelinu hvarskomu, / Petre Hektorović ova ribarska prigovaranja / za milošću i za razgovor šalje.«¹ Poslanica je apostrofirana kao razgovor i dar, kao što je i Marulić ep *Judita* namijenio kao dar kumu don Dujmu Balistriliću: »humiljeno priporučenje z dvornim poklonom.« Iako je darivanje pismom, knjigom odraz mode galantne frazeologije petrarkizma, u pjesnikovu obraćanju Bartučeviću iskaz o pismu koje će biti uručeno poput dara, lebdi čitatelju pred očima kao odraz stvarne komunikacije, slika neposrednog kontakta uručjenja pisma.. »Tebe nek pojdu pohodit u gradu, / pošadši kad dojdu, da ti poklon pridadu«. Umjesto ribe s trodnevne plovidbe, Bartučević će dobiti vrijedniji poklon, »jer ju ćeš imiti u knjižici ovoj / u koj ćeš viditi i vas lov i put moj« – spjev *Ribanje i ribarsko prigovaranje*.² Spjev završava obraćanjem vitezu

¹ O pjesniku Jeronimu Bartučeviću, danas vrlo malo znamo. Ono što je ostalo zahvaljujemo poslanicama. Dvije poslanice mu je uputio Hektorović: jednu poslanicu datiranu u rujnu 1552. te spjev *Ribanje i ribarsko prigovaranje* koji je strukturiran kao poslanica. Kotorski pjesnik Ljudevit Paskalić uputio je Bartučeviću konsolacijsku poslanicu povodom smrti njegove žene. Neizravno ga spominje Hanibal Lucić u poslanici Jeronimu Martinčiću, apostrofirajući Bartučevića kao velikoga pjesnika i Lucićeva kuma. Nadimkom Atik, *Aticuss*, zove ga dominikanac Vinko Pribojević u govoru *O podrijetlu i zgodama Slavena*. Tako ga oslovljava i Paskalić. (Brezak Stamać 2016: 166-170).

² Darivanja sugovornika poslanicom uobičajen je postupak renesansne književne komunikacije. I darivanje ribom bio je znak zahvalnosti i bontona toga vremena. Primjerice, Marko Marulić u poslanici benediktinki Katarini Obirtića (Alberti), koja mu je bila i rođakinja po majci, piše da je povod njegova odgovora zahvala na poslanom daru, ribi koju je primio. Poslanica koju je naslovio *Počtovanoj gospođi Katarini Obirtića, kaluerici Reda svetoga Benedikta, Marko Pecenić s umiljenim poklonom i dvornim pozdravljem*

Bartučeviću, kako je i započeo, i time se putovanje (koje nije bilo imaginarno kao putovanje Petra Zoranića u romanu *Planine* nego stvarno) zatvorilo poput kruga. Trodnevno putovanje, plovidba, trajala je od izlaska do zalaska sunca o kojoj renesansni putopisac vodi brigu, polazak u ljetno svitanje a povratak u luku zalaskom sunca: »i pri ner sunce sja na Tvrđal dopriše.«

U proznoj epistoli upućenoj Mikši Pelegrinoviću, od 20. listopada 1557. koju je adresirano u Zadar, Hektorović je izvijestio prijatelja o putovanju u Dubrovnik, dugotrajnoj bolesti koja ga je nakon povratka učinila nemoćnim te spominje svoje suputnike ribare Nikolu i Paskoja koji su »bugarili i spivali«, a on je sve zapisao.³ U tom pismu krije se »ključ« tumačenja konteksta događaja koje Hektorović naziva stvarnima te okolnosti kako su nastale zapisane pjesme. Pjesniku i prijatelju Mikši Pelegrinoviću posvetio je i prepjev ulomka Ovidijeva spjeva *Remedia amoris* kojega je naslovio *Od lika ljubljenoga*, s datacijom 1. ožujka 1528.⁴ Njegova sklonost klasičnim pjesnicima nije samo prevoditeljski čin nego i potvrda humanističke naobrazbe plemića.⁵ Pjesnik Marulić je suncokret kojemu se Hektorović rado okreće i izravno ga spominje: u spjevu će ploviti na Šoltu, u uvalu Nečujam u kojoj je pjesnik boravio, a u posveti Pelegrinoviću tumači kako je preveo Ovidija. Gotovo istovjetnim načinom kako je Marulić »istumačio« *Juditu*, tako je Hektorović obrazložio svoj prevoditeljski postupak.

(...) privraćajući ovih dan minutih knjige Ovidijeve od lika ljubljenoga, u dva dila razdijeljene, (...) odlučih jedan od njih našem jeziku podati (...). I stoga stumačih kako umih, skladajući u pisni po pridnjemu običaju mojem (...) na

piše bila je zahvala na darovanoj ribi, ali i povod Marulićevu obrazlaganju i komentiranju biblijskih tekstova. Poslanica je traktat kršćanske filozofije i etike. Darovana riba bila je samo povod. (Brezak Stamać 2016: 81-84)

³ Pjesnik i komediograf Nikola Nalješković i njegov stariji prijatelj Petar Hektorović osobno su se poznavali. U pismu Hektorović navodi da se oko Uskrsa 1557. god. uputio u Dubrovnik (godinu dana nakon plovidbe u *Ribanju*) i tamo se susreo s prijateljima Nikolom Dimitrovićem i Mavrom Vetranićem. Usp. Hektorovićevo pismo: *Ovo piše Petre Hektorović Hvaranin počtovanomu gospodinu Mikši Pelegrinoviću, vlastelinu hvarskomu, kančiliru zadarskomu* (Hektorović 1986: 78-80).

⁴ Vidi Pavličić 2006: 37-58.

⁵ Vidi Maroević 1973: 252-262.

to nastojeći sasvim ono ča je rimskim jezikom izrečeno, sve da se bude našim razumiti; (...). (Hektorović 1986: 103)

Spjev *Ribanje i ribarsko prigovaranje* na tragu je Sannazarovih djela, donekle nosi obilježja pastoralnog romana *Arcadia* u opisima putovanja, a iako je pejzaž stvaran, nije mitološki; na tragu je lirskih idila *Eclogae piscatoriae* (*Ribarske ekloge*). Osobna pjesnikova zapažanja »baščine« kojom plovi s ribarima Nikolom i Paskojem upotpunjena su zapisanim pučkim poslovicama, zagonetkama i pitalicama koje ribari razmjenjuju u dokolici, bugarščice koje pjevaju te pjesme koje su temom zdravice i počasnice, što je ovaj ep učinilo originalnim. Interpolacije u autorskom tekstu, usmeno-književni tekstovi bugarščica unutar epa, učinile su ep jedinstvenim autorskim tekstom, nemoguće mu je naći žanrovski sličan tekst i uzor u hrvatskoj ili talijanskoj renesansnoj književnosti. Scenarij i režija Milana Trencua uključuje izvorne napjeve i skladbe za lutnju te film u potpunosti uvede gledatelja u arkadijski zavičaj i vrijeme Petra Hektorovića. Glazba, književnost i pejzaž toliko su traženi *otium* za kojim čezne renesansni čovjek, što je redatelj filma izvrsno odabrao. Film pokušava evocirati svakodnevnu kulturu življenja renesansnoga umjetnika i plemića. O vrijednosti i aktualnosti ovoga detalja moguće je govoriti i sociološki. Plemstvo i građanstvo koje zajedno živi u gradu, ne više kao u srednjovjekovnom zamku ograđenoga zidovima i poslugom, nosi otvorenost društva koje naravno poznaje stališke razlike. Situacija da plemić Hektorović putuje sa svojim »najamnicima«, ribarima, slika je latentne demokratizacije društva Hvara unutar Mletačke Republike, ali i česta situacija da je plemić vladar, umjetnik, trgovac; u Hektorovićeve slučaju pjesnik i graditelj.

Ep *Ribanje i ribarsko prigovaranje* i prije ovoga filma bio je redateljski izazov. Poslužio je 1991. godine kao predložak istoimenoj kazališnoj predstavi u izvedbi Hvarškoga pučkog kazališta. U obradi izvornoga Hektorovićevega teksta Marin Carić je zamislio adaptaciju epa kao predstavu koja počiva na razgovoru (prigovaranju) ribara u konobi. Svakoga dana, a tri su dana kao i trodnevna Hektorovićevega plovidba, izmjenjuju se novi glumci; svakoga dana novi pjesnik koji uprizoruje Hektorovića, novi ribari Nikola, Paskoje i Antiša (Mali). U završnim prizorima svi će se zajedno naći na pozornici »podcrtavši neke osnovne misli iz pjesnikove literarne plovidbe od Staroga Grada do Šolte i nazad. Dogodila se tako

predstava kulturološki zanimljiva« (Fiamengo 2012: 419). Izmjenom glumaca-pripovjedača Carić je pokušao ep učiniti dinamičnim i zadržati pozornost gledatelja jer je ep ispunjen brojnim sentencama, zagonetkama i pjesmom. Upravo će to biti izazov u filmu: kako epsku fabulu učiniti dinamičnim jer je radnja minimalna. Autentičnim otočkim »glumcima« Hvarškoga pučkog kazališta Carić je dobio na artikulaciji jezične izvornosti. Skupina kazališnih amatera i profesionalaca koji su stvarali Hvarsko pučko kazalište bio je svojevrsan kulturološki brend i fenomen jedinstvene kazališne družine u Hrvatskoj.

Scenarij Milana Trenca za istoimeni film *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, kojemu potpisuje i režiju, gotovo dokumentarno slijedi ep glede putovanja, *itinerer* uvala i lokaliteta na kojima su se zaustavljali i odmarali.⁶ Ubačeni segmenti iz Hektorovićeve života u scenarij donekle su filmu dali autobiografski karakter te će biti uspoređeni u ovom izlaganju. Trodnevnu plovidbu Hektorović je ispevao u tri pjevanja u dvostruko rimovanim dvanaesticima. Glumci su imali veliki izazov svladati lokalni hvarski *starogrojski* govor u stihovima.⁷ Dijalozi u filmu su »prepjev« Hektorovićeve epa, naravno sažetije forme. Putovanje je najčešća okosnica fabule u antičkim epovima (Homer u *Odiseji*, Vergilije u *Eneidi*). Pisati pisma o svojim putovanjima te ih objavljivati bilo je posve u skladu s modom renesansnih stoljeća. Renesansni pjesnik nosi visoku humanističku pismenost u sebi. Hektorovićeve poslanice i njegovi sugovornici u pismima to i svjedoče. Poput antičkog pjesnika Plinija Mlađega ili Petrarce, hrvatski su latinisti i renesansni pjesnici pisali o svojim putovanjima na koja su odlazili kao mornarički časnici i vojnici (Petar Čipiko, Ludovik Paskalić), kao diplomati (Antun Vrančić), kao

⁶ Uspoređujući ep i film korišten je scenarij Milana Trenca, koji je redatelj i scenarist srdačno ustupio za pisanje ovoga rada. Važno je napomenuti da Trenc u svojoj tekstološkoj obradi Hektorovićevih stihova koristi prepjev Marka Grčića *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. Biografske podatke o pjesniku kao i povijesne okolnosti otoka Hvara u XVI. stoljeću prikupljao je iz povijesnih izvora Grge Novaka, *Prošlost Dalmacije*; rekonstrukciju pjesnikova života iz Hektorovićevih poslanica i talijanskog pisma liječniku Vanettiju te na temelju pjesnikova testamenta od 16. srpnja 1572.

⁷ Jezični savjetnik na filmu glede prepjeva na lokalni *starogrojski* govor bio je Jurica Vodanović, izvorni govornik Staroga Grada, a jezični savjetnik glumcima glede izgovora bio je Vjekoslav Tadić.

trgovci (Nikola Dimitrović, Nikola Nalješković). Pisma koja su ostala sačuvana potvrđuju da su putovali ponukani poslom, a ponekad je putovanje bijeg radi spašavanja života. Hektorović je primjerice u poslanici Nikoli Nalješkoviću, *Odgovor Petra Hektorovića, vlastelina hvarskega Nikoli Nalješkoviću*, koja je datirana 16. studenoga 1541., opisao svoje dramatično putovanje. Bježeći s majkom pred Turcima i gusarima (uskocima), osamnaestodnevni put »u latinske krajeve« ometali su jugo i bura, neprijatelji na moru. O ovim nevoljama Hektorović otvoreno ne govori u epu, kao niti o detaljima hvarske bune koja je pogodila Hektorovićevog oca Marina te je morao bježati pred razjarenim pučanima, no neke od ovih pojedinosti iz pjesnikova života Milan Trenc će iskoristiti u filmu kao prisjećanja ostarjelog pjesnika. Iako u Hektorovićevim poslanicama prijateljima, kao i one u kojima mu se obraćaju Nalješković, Pelegrinović, Vetranović i Bartučević, ne možemo tražiti strogo dokumentarnu vrijednost, one su ipak rijedak sačuvani autobiografski žanr Hektorovićeve poezije. Njegova petrarkistička poezija nije sačuvana. Scenarij je već u uvodnim prizorima iskoristio mogućnost pjesnika staviti u kontekst autora koji je kritičan prema svojim pjesmama. »Slab son ja pisnik«, kaže pjesnik kolidrici Luci. Luce je brižna časna koju u filmu glumi Inge Appelt.

Prvo pjevanje u spjevu obuhvaća: Hektorovićevo obraćanje Bartučeviću i odluku da na nekoliko dana ostavi Tvrdalj »koji me posvoji« i prijatelje. Svjestan je hirovitosti nakane jer na put kreće kao star čovjek, o čemu i piše Bartučeviću. »Ter za ispunit želju najdoh dva ribara / (istinu ti velju), najbolja od Hvara.« Plove put Kabla, a prve mreže bacaju u uvali Zavala. Ulovljeni zubatac »ki priličan biše k jednom teliću« bio je povod spravljanju ručka u uvali Lučišća. U dokolici nakon i prije ručka, Paskoje i Nikola izmjenjuju zagonetke, što se gospodaru sviđa te ih časti slatkim muškatom. U uvali na brodu susreću nepoznate putnike koje pjesnik daruje ribom. Prvo pjevanje završava večerom u zalazak sunca, »kasno večerasmo jur sunce zahodeć.« Što je od događaja na putu, a opisani su u prvom pjevanju, iskoristio pisac scenarija? Početni kadrovi filma su situirani u interijeru: Hektorovićeva radna soba, krevet u kojemu leži nervozan pjesnik, grubo prekida liječnika koji mu stavlja pijavice kako bi pokušao »liječiti« pjesnikove bolne zglobove. S liječnikom razgovara na talijanskom jeziku, bijesan teatralno naređuje kolidrici

Luci: »Poj kod Paskoja nek' jovi Nikoli. / Gremo na ribe.«⁸ Suprotno događajima u epu, polazak na put u filmu je provociran bijesom i fizičkom nemoći. Bio je to Petrov bijeg da zatomi bol. Starost (odraz svoga lica koje pjesnik vidi u ogledalu) i bolest (natečeni zglobovi; Dubrovčani su ovu bolest lokalno nazivali guta > tal. gotta) povod su pjesnikovom promišljanju o prolaznosti života.⁹ U scenariju se Trenc odlučio za stihove koje će Hektorović čitati. Ostarjeloga Petra glumi Rade Šerbedžija, dok su prizori iz mladosti povjereni glumcu Filipu Mayeru.

Kopa po rukopisu. Nađe jedan, stavi naočare, približi svijeću.

HEKTOROVIĆ (čita):

*Kada mladost projde, ko zna kuda hodi,
(digne prst)*

i kad starost dojde, kad nas smrt vodi.

*Kad ti oko blišči, i zlokugo vidi,
Kad prisiše koža, kad ti lice blidi,
Navraščeno čelo nad oči ti pada,
I plačno i tužno, kad je siro broda*

(...)

Kada čelova glova na muhe se tuži. (Trenc, 2018: 4)

Izdvojeni stihovi su Trencov »prepjev«, nisu to Hektorovićevi dvostruko rimovani dvanaesterci kojima je ispjevan ep. Mogli bismo ove stihove nazvati Trencovim prepjevom Hektorovićeve poslanice prijatelju pjesniku i benediktincu Mavru Vetranoviću.¹⁰

⁸ Citati dijaloga koji će biti interpolirani u rad preuzeti su iz knjige scenarija Milana Trencu, na čemu autoru zahvaljujem.

⁹ Jednu poslanicu Nalješković je umjesto Hektoroviću posvetio i uputio bolesti koja je Hektorovića učinila nemoćnim; *Guti gospodina Petra Hektorovića vlastelina hvarškoga Nikola Stjepka Nalješkovića Dubrovčanin piše*. Vidi: Brezak Stamač 2022: 5-15.

¹⁰ Usp. Hektorović, Petar, poslanica *Otcu i gospodinu hvale i časti vele dostojnomu dom Mavru kalujeru, Dubrovčaninu, Petre Ektorović Hvaranin piše ovo*, Stari pisci hrvatski, VI. JAZU, Zagreb, 1874., str. 65-69.

Jur kad mladost projde, ka ne zna, kud hodi,

I kad starost dojde, ka nas k smrti vodi;

(...)

kad budu bliščati oči, zlo gledajuć,

a uši šušnjati to gore slišajuć,

kad prisiše koža, kada lica blide,

kada slabost množa a snaga otide;

kad vriskavo čelo nad oči napada,

plačno i dreselo, a sida je brada;

kada glava plišava na muhe se tuži (Hektorović 1874: 66)

Drugi kadar interijera u filmu odaje dinamične prizore pripreme hrane u otočkoj kamenoj kuhinji, spremanje gospodara na put. Kamera »lovi« pomalo tajanstvene prizore eskerijera Hektorovićeovog vrta noću unutar ljetnikovca Tvrdalj. Užurbana posluga nosi ribarski pribor, prolazi uz jedinstven ljetnikovac-ribnjak unutar zidina, slijede kadrovi Staroga Grada noću, isplov iz luke pred zoru, uvala Zavala; lov na ušate, lijepi kadrovi starigradskog zaljeva. Dan je ispunjen ribolovom i jezičnim »pripetavanjem«, igrom Paskoja i Nikole izmjenjujući zagonetke i pitalice što će gospodara Hektorovića veseliti. Scenarist je iskoristio dinamično izmjenjivanje pitalica i zagonetki kao razgovor jer konkretnoga dijaloga nema u epu. U filmu su slike nokturalnih prizora iskorištene za Hektorovićeve snoviđenja, njegov povratak u prošlost, reminiscencije na mladenačku nesretnu ljubav s pučanom. Ovim je postupcima Trenc nastojao učiniti film dinamičnim: pretapanje Petrove prošlosti i sadašnjosti, što će se pretvoriti u intervenciju pisca scenarija da ep učini filmičnim, manje statičnim. Iako ep nosi matricu putovanja koje bi moglo biti dinamično, prizori u kojima se pretapaju san (slike iz djetinjstva i rane mladosti) i stvarnost (plovidba s ribarima) romantičnoj filmskoj drami udahnuli su živost. Kada pjesnik sklopi oči, vraćaju se slike iz djetinjstva: dječak Petar igra se loptom s dječacima; u knjizi scenarija to su kadrovi: »15. ext. Stari Grad – Trg – Dan, 16. ext. Stari grad – Uličica – Dan.« Hektorovićeve majka uznemireno moli dok se ulicama kroz noć prolamaju glasovi pobunjenih hvarskih pučana; u scenariju to su kadrovi: »18. int. Hektorovićeve kuća – noć; 19. ext Ulica u Hvaru – Noć«. Ljubavna priča mladoga Hektorovića i pučanke kao zabranjena ljubav kojoj je

unaprijed predodređen tragičan kraj u scenariju odnosi se na kadrove: »25. i 27. ext. Stari Grad – Maslinik – Dan«.

Romantičan ugođaj filmu koji nastoji prenijeti renesansni duh vremena svakako daju glazbene sekvence, *ricercari* za lutnju, kao i pjesme koje pjevaju ribari. Primjerice, *ricercarom Pharensis* skladatelja Igora Para, koji je ujedno i izvođač na lutnji, otvara se špica filma. *Pavana ala Ferrarese* Joana Ambrosija Dalze, u izvedbi Igora Para, pozadinska je glazba koja skladno prati pasaže na filmu. Odabir lutnje kao instrumenta koji je pratio renesansno pjesništvo bilo kao *a cappella* pjevanje ili kroz vokalno-instrumentalni sastav, svakako je pridonijelo vrijednosti i važnosti jer su interpretativne reference lutnje na filmu odraz uobičajene renesansne pjesničke konvencije. Scenarist i redatelj Trenc tako je skladno spojio Hektorovićevu sklonost glazbi tj. pjesništvu i lutnju koja kao instrument najdojmljivije zrcali renesansnu estetiku glazbe (Paro 2022: 415-446).

Scenarij uvelike interpolira pjesme koje ribari pjevaju svome gospodaru, među kojima je *Naš gospodin poljem jizdi* (u I. pjevanju epa). Usporedimo Hektorovićev zapis i Trencovu »adaptaciju« počasnice koju pjevaju ribari prvoga dana plovidbe. U filmu ju interpretiraju, izvode glumci Leon Lučev (Paskoje) i Bojan Brajčić (Nikola).

NIKOLA

*Učin'mo zdravicu ovde mi na staru,
rec'mo počasnicu oba gospodaru.*

(...)

PASKOJ

Naš gospodar poljem jizdi, jizda da mu je.

NIKOLA

*Na glavi mu svilan klobuk, sinca da mu je,
U ruci mu zlatne knjige, družba da mu je,
Prid njim sluga pisan poje, na čast da mu je.*

PASKOJ

*Majka mu je lipo ime dala svitla sunca gledajući,
Ljuba mu je zlatom venčac vila uz konjica potičući.* (Hektorović 1986: 42-43)

NIKOLA

*A sad mi ugod'te. Ajde da po
Starinskom otpivamo počasnica gospodaru.*

PASKOJ

Dobro, neka bude kako ča si reka.

PASKOJ

(zapjeva)

Na glavi mu svilen klobuk,

Sinca da mu je,

U ruci mu zlatne knjige,

Družba da mu je

Prid njim sluga pisan poje,

Na čast da mu je.

Majka mu je lipo ime dala

Svitla sunca gledajući.

Ljuba mu je zlatom venčac vila

Uz konjika potičući. (Trenc, 2018: 34)

Film svakako nije dokumentarni prikaz epa nego ideja kako bi ep mogao izgledati kao filmska verzija. Stoga je Trenc u prizorima koji se odnose na kraj prvoga dana puta »razradio« prizore smiraja dana: Mali (Antiša) baca kamenčiće, Paskoje stavlja obloge listova kupusa na Petrove natečene noge, pjesnik i Mali (glumi ga Lorenzo Damjanić) razgovaraju zasluži li nakon smrti svaki čovjek svoju zvijezdu.

MALI

Ja son ču da posli smarti saki čovik postane vizda.

HEKTOROVIĆ

Tako su i stori Garcı govorili: svak ima

Svoju zvizdu i poslin smarti se s njom sjedini.

MALI

Eno, ona tamo vizda, ta je moja. (Trenc 2018: 37)

Usporedna analiza prvoga pjevanja i scenarija potvrđuje da Trenc nastoji vrlo pomno razraditi lik pjesnika Hektorovića kao renesansnog umjetnika, plemića i intelektualca. Reference koje bi se odnosile na pjesnikov život, o kojemu vrlo

malo znamo – nesuđena ljubav s pučankom, smrt Djevojke (u filmu nema ime), kći Lukrecija koja je rođena u izvanbračnoj zajednici koju će pjesnik prihvatiti, pjesnikovo kajanje jer je nemoćan suprotstaviti se kodeksima plemićke zajednice – »dodatci« su u scenariju kojih ne nalazimo u epu, no pridonose razvoju filmske fabule. Za ono vrijeme starac, šezdeset i osam godina mu je, utjelovljenje je jednostavnog čovjeka i demokratičnoga intelektualca, plemić naobrazbom i manirama koji pučane doživljava sebi bliskima. Izdvojimo prizore iz filma koji su ostali vjerni epu: zajednički objed s ribarima za mramornim stolom na obali, dijeljenje hrane i vina, susret s nepoznatim putnicima na moru kojima daruje ribu, međusobno poštivanje bez obzira na razlike društvenoga statusa gospodara i sluga.

U drugom pjevanju ujutro ribari »Pojdoše vozeći kuda sami htihu«, pjesnik govori o odlasku na Brač i posjet uvali Nečujam na Šolti kao spomen na pjesnika Marulića. Kako je Hektorović zamislio spjev kao poslanicu Bartučeviću, tako mu se i obraća, imajući prijatelja kao sugovornika pred očima, što u potpunosti odgovara konvenciji poslanice (neposredno obraćanje): »Dugo vrime Marko Marul je tuj š njim bil, / koga, mnim, da si čul i knjige njega čtil.« Slijedi spremanje objeda i podnevno odmaranje u hladu. Nikolu je gospodar poslao u selo »kupit sve ča more, / za našu potribu, jer mi se čini to / nesladko svej ribu blagovat u lito«. Jedan detalj u spjevu Trenc će iskoristiti za manji zaplet u filmu, a to je izgubljen zlatni vinski pehar. Nikola se vraća s pastirom koji mu pomaže nositi hranu, nude ga vinom iz Petrova zlatnoga pehara koji će slučajno ostati na obali – možda nevažan detalj ali vrijedan u epu. Pjesnik napominje da je za družinu na brod ponio čaše za vino, ne obične kojima će uživati pijuckajući: »kupicom ka biše za njih ponesena, / po krajih zlačena, srebra izvaršnoga«, a njegov zlatni pehar bio je dar prijatelja darovanog »od Damaška strane«, možda dar pjesnika Nikole Dimitrovića koji je bio pjesnikov prijatelj i trgovac s kojim je Hektorović izmjenjivao poslanice. Plovio je do Aleksandrije. Smrt ga je ostavila na Kreti. U trenutku kada je pjesnik htio nazdraviti Maruliću, moleći čašu vina, ribari priznaju da je zlatna čaša ostala u uvali. Nikola se osjeća krivim, Petar žali za vrijednim izgubljenim darom te se vraćaju i pronalaze ju. Dan završava pripremom večere i polaskom na spavanje. U scenariju Hektorović iskazuje žal za izgubljenim darom stihovima: »Samo mi je žol lipe uspomene. / Još i nonje piše, Di god si, / veseli družinu – u Moreškim slovima.«

I dok je prvo pjevanje hedonistička oda moru, ribama i hrani, drugo pjevanje ispunjeno je brojnim pjesmama koje će ribari pjevati Petru, a on ih je zapisao. Uz dvije tradicijske pjesme priložio je i notni zapis. Stoga je drugo pjevanje velika riznica tradicijskih melodija iz razdoblja renesanse. Vrijeme plovidbe ispunjeno je »koncertom« koji su pjesniku priuštili Nikola i Paskoje. »Nikola govori: / Recimo po jednu, za vrime minuti,/ bugarščinu srednu i za trud ne čuti.« Paskoj bugari baladu *Marko Kraljević i bratu mu Andrijaš*. Završavajući je obraća se Hektoroviću: »Ova pisan da bude tvoj milosti na poštenje.« Zatim Nikola bugari pjesmu *Kada mi se Radosave vojevoda odiljaše*. Bugarščica je dar pjesniku te se udvorno obraća petrarkističkom gestom: »A sada mi i vasda dobra srića s tobom budi, / naš gospodaru, i zdravo nam svude hodi i veselo domom dojdi.« Nakon ručka, veslajući, »potiho, jedan niže daržeć, drugi više pojuć« zajedno pjevaju *pisan I kliče devojka*. U filmu se pojavljuje kao glazbena podloga dvaput: prvi put kao pozadinska glazba u izvedbi Augustina Mršića, drugi put kao rercer u skladbi i izvedbi Igora Para kao pozadinska pjesma. Glazba je važna komponenta renesansnog obrazovanoga intelektualca. Ona je u »kurikulu« renesansnoga umjetnika i intelektualca jedan od sedam obveznih predmeta, sedam slobodnih umijeća, *septem artes liberales*, i pjesnik joj pridaje značaj. Iako će ju ribari pjevati bez instrumentalne pratnje, Hektorović je notnim zapisom reproducirao melodiju pjesama. Muzikološke interpretacije ukazuju na terminološki različite pjesničke vrste – bugarščica i pisan, koje se razlikuju i svojim glazbenim karakteristikama, o čemu Hektorović ima spoznaju.

Hektorović sam u pismu Mikši Pelegrinoviću (koje je priložio uz stihove Ribanja) navodi da mu šalje dva »načina«, odnosno dvije različite melodije koje je on nastojao zapisati točno onako kako su ih njegovi suputnici otpjevali. »Bugarščina« i »pisan« bili su nazivi za oblika vokalne tradicijske glazbe, od kojih se prvi odnosio na jednoglasan silabički napjev melizmatičkoga karaktera koji je mogao biti i dvoglasan. (Jurić Janjik 2022:393)

U scenariju drugi dan plovidbe je pretežito razrađen kao Hektorovićev san. Kadrovi eksterijera broda na pučini koji plovi prema Braču; jutarnje buđenje prozeblom i mrzovoljnog Petra; ribari love morske ježeve i školjke. Čekajući Nikolu

koji je otišao u selo kupiti janjca i vino, Paskoje spava, pjesnik tone u san. Na obali vidi vile, one ga zaognu plaštem i odvedu na Helikon. Euterpu glumi Gala Nikolić.

PRVA MUZA

*Tko pije iz vrela, postane savršen
Pjesnik i glazbenik besmrtna imena!*

(...)

Muze se nasmiju i okruže Hektorovića zavrtivši ga.

HEKTOROVIĆ

A koja si ti?

PRVA MUZA

*Euterpa, muza tužne poezije.
Ti me, pjesniče, dobro poznaješ!*

(...)

TREĆA MUZA

*Veledostojni gospodine, ne dolikuje
osobi vašeg staleža nositi bradu na
ovaj način, poput neuke svjetine!*

*I ona ga uz pomoć sestrica stane vješto brijati. Muze se razvesele vidjevši
ga obrijanog i pomlađenog .*

(...) *Ovjenčavaju ga lovorovim vijencem i stave mu liru u ruke, okruže ga u
vrtlog, vrteći ga, vukući i odgurujući. Hektorović u brodu, otvara oči. (Trenc,
2018: 46-48)*

Fantastični prizori susreta Hektorovića s muzama, kojih nema u epu, nalazimo u jednom Hektorovićevu pismu liječniku Vanettiju,¹¹ Trenc je pastoralne prizore osmislio u arkadijskom prostoru otoka kao intermezzo između novoga putovanja i trenutaka odmora. Nestašne muze odvede pjesnika na Helikon, ondje mu obriju

¹¹ Susret s muzama na Parnasu opisao je Hektorović u imaginarnom putovanju, snu, odgovarajući prijatelju i liječniku Vincenzu Vanettiju na njegovo pismo datirano 9. veljače 1561. Hektorović će se poslužiti istom fabulom i pastoralnim motivima kakve nalazimo u Nalješkovićevoj poslanici. Usp. tekst epistole u prijevodu Marina Franičevića, *Izvršnomu umjetnosti i medicine doktoru g. Vincenzu Vanettiju moje najdraže poštovanje*, (Hektorović 1968: 257-261)

bradu, »pomlade« ga, a onda ga ovjenčaju lovorovim vijencem i s njim plešu, poznati je renesansni prizor i u Držićevoj komediji *Novela od Stanca*. Susret s vilama ispriopovijedao je Petar Zoranić u pastoralnom romanu *Planine (ulomak Perivoj od Slave)*. Juraj Šižgorić u jednoj od svojih elegija iz zbirke *Elegiae et carmina* razgovara s muzama. Sličnih motiva u hrvatskoj latinističkoj i renesansnoj književnosti je pregršt. Iz ilustrativnih književnih ulomaka vidljivo je da su prizori susreta s vilama bili omiljena tema renesansne književnosti.

Vizije temeljene na snovima čest su motiv u poslanicama, a u filmu je efektno iskorišteno. Godinama prije nastanka epa, ovaj motiv iskoristio je Nalješković pišući Hektoroviću alegorično-fantastičnu poslanicu od 10. svibnja 1540. U epistoli se obraća Petru koji mu se javio u snu. Opisuje putovanje s vilom koja ga vodi na vrh Parnasa, što je alegorija pjesnikova uspona i slave. U tom pismu Nalješković doznaje od vile da je prijatelj Petar »u njih bil vrh gore Parnas i njeku vodu pil.« Na vrhu Parnasa Nalješković će susresti prijatelje Vetranovića, Dimitrovića i Hektorovića. Alegorično putovanje pjesnika Hektorovića u filmskoj sekvenci možda je želja ostarjelog pjesnika da se vrati pisanju, radi čega je i krenuo na ovo putovanje. Ovjenčan lovorom poput Francesca Petrarce ili Dantea Alighierija pjesnik je usnuo svom trenutku slave.

Hektorovićeva sanjarenja drugoga dana puta višekratno su »nadopisana« kroz scenarij, a nisu dio originalnoga epa: susret mladoga Hektorovića i Djevojke (ona ga zove Pierrino) koja mu priopći vijest da je trudna, na što se mladić pokoleba i uplaši; pogreb Djevojke koji on prati iza zatvorenih škura; večernji razgovor Maloga, Nikole i Paskoja o hvarskoj buni koju je vodio Matija Ivanić; pripiti Nikola i Paskoje odluče veslima ubiti Hektorovića, a u toj borbi nemoćnoga starca koji se predaje sudbini, mladići posustanu; Hektorović se prisjeća trenutka kada je rođeno dijete uzeo u naručje. Djevojku, nesuđenu zaručnicu i suprugu u filmu glumi Romina Tonković. Te epizode u scenariju nisu osmišljene u kontinuitetu nego se pretapaju s glavnom radnjom epa u drugom pjevanju: jutarnji uplov u uvalu Nečujam, Hektorovićevo prisjećanje na Marulića, povratak na Hvar.

U filmu su kadrovi drugoga dana putovanja popraćeni dojmljivim prizorima morske uvale u rano jutro, plovidba između Hvara i Brača, brojne glazbene sekvence koje kao pozadinska glazba prate film; slijedi Hektorovićev san – susret s muzama; »odisejski« ručak, pečenje mladoga janjca koji gospodaru spremaju

Nikola i Paskoje te večer u uvali Nečujam. Dramatični prizori ribarske spletke u kojoj pripiti ribari odluče ubiti gospodara su u scenariju pridodani, kao i razgovor o buni Matije Ivanića, hvarska legenda kojom je popraćen događaj kada je prokrvario križ te sudjelovanju oca Marina Hektorovića u gušenju bune. U filmu u nekoliko epizodnih kadrova Petrova oca glumi Milan Lakoš. Navedenih filmskih kadrova nema u drugom pjevanju epa. Scenarij Milana Trenca glede Hektorovićeve obrisa života, o kojemu malo znamo a umetnuti su u filmsku priču, uključio je spoznaje koje ostavljaju povjesničar Grga Novak te ulomci Hektorovićeve oporuke. Pridodajmo informaciju da su među prvim Hektorovićevim biografima bili Šime Ljubić i ruski filolog i slavist Nestor M. Petrovski.¹² Umetnuti prizori u filmu svakako su dali dinamičnost radnji putopisnog epa. Dokumentarni prizori koji se temelje na povijesnoj buni, a popraćeni su i legendom, kontrapunkt su Hektorovićeveu snu susreta s vilama, muzama. Ono što je scenarist uspješno povezao kroz motiv ostavljene, obeščaćene djevojke su dva prizora u filmu kao provodni motiv: Hektorovićevo prisjećanje na ljubav iz mladosti te legenda o križu koji je prokrvario. Također, prizori bune koja je ugušena u krvi 1514. godine kontrapunkt su arkadijskim prizorima Hektorovićeveg zavičaja. Navedeni događaji su »žarišne« točke koje su filmu dale dramatičnost radnje.

Ext. Šolta – u uvali Nečujam – noć

Hektorović leži pod maslinom, a ostala trojica su oko vatre koja tinja. Do Hektorovića dopire tihi razgovor.

MALI

Jel' gospodar stariji od Matije Ivanića?

NIKOLA

Ča ti znoš o Matiji Ivaniću?

MALI

Svak' njega zno. Vođa pučke bune.

¹² Ljubić, Šime. 1874. *Petar Hektorović*, Stari pisci hrvatski, VI., JAZU, Zagreb; Priređivač Hektorovićeve djela Josip Vončina u uvodnoj raspravi obilato spominje i navodi djelo, Petrovski, Nestor Memnonovič. 1901. *O sočinenijah' Petra Gektoroviča*, Kazanj. Vidi Vončina 1986: 7-34.

PASKOJ

Ivanić je stariji. Davno je bi ustanak.

MALI

*A je istina da su se judi pobunili
jer je u Hvoru prokarvario križ?*

*Paskoj svrne pogled ka Hektoroviću koji spava pod maslinom, još malo
spusti glas.*

PASKOJ

*Slušaj sad dobro kako je bilo, pa
Ti posli tako isprovje svojemu sinu
Da i on zno...*

(...)

*Sve je počelo kad su u Starome
Grodu vlastelini divojci iz puka
učinili silu. Sakupili se urotnici u
kući Tome, sina admirala, i
zakleli se na jedno storo,
sajasto raspelo...*

(približi se)

*... Kad je došlo vrime karnovala,
Digla se velika nevera. Tomina kćer je
vazela raspelo da ga očisti, kad
se kapje karvi iz njega cididu
po facoletu njen po rukami! (Trenc 2018: 70-71)*

Treće pjevanje završava »hodočašćem« u Balistrilićevu i Marulićevu uvalu Nečujam, »u luku idosmo tiho se vozeći«; ulazak u crkvicu, »ter se poklonismo u carkvici onoj« prisjećajući se pjesnika koji mu je blizak jezikom. Naime, Marulić svjesno piše *Juditu* na jeziku svoga zavičaja, kao što ga je Hektorović slijedio pišući ep. Petar se obraća adresatu s početka poslanice, Balistriliću, komu je i namijenio ep; obilazi Marulićev drugi dom: »Ter hvaljena mista paka obhodismo, / ka lipa i čista pomljivo vidismo, / ki se zelenjaše vartal, i gustirnu / ka nikad pojaše onu družinu virnu / od ke ti zgor pisah (koj budi vični raj!)«. Družina na

koju se pjesnik referira su Marulićevi prijatelji humanisti¹³, čiji je pjesnički rad moguće bio poznat Petru Hektoroviću.

Hektorovićeva družina nastavlja putovanje, slijedi bogat ribolov, susret s neobičnim putnicima na galiji koji prepoznaju Petra Hektorovića te jedan među njima opisuje suputnicima Petrov Tvrdalj. »Gostu ki š njim biše povida od svega, / sve ča god umiše zidanja mojega. / Pohvali perivoj, zide svekolike, / i ribe kim ni broj i sve njih konike, / i stupe kamene ki su pod lozami / i voćke sajene višćimi rukami.« Ovo je jedinstvena slika renesansnoga ljetnikovca (stihovi 1149 – 1185) iz očišta samoga pjesnika. Nepoznati morski putnik daruje pjesnika limunima i narančama, što je uobičajen prizor u eklogama. Paskoju se taj susret učinio toliko tajanstvenim i veličanstvenim te je zadržano upitao gospodara; »Tko je on ki nosiod zlata verugu / i svilenu kavadu kom se je odio? / Mni mi seu Gradu da sam ga vidio. / Kolici parsteni na rukah mu stahu / s dragimi kameni u njih ki se sjahu.« Prosperov Novak ovaj prizor, koji je zadržano Paskoja, interpretira kao:

(...) magičan susret divljeg elementa mora i ribara s visoko kultiviranim svijetom lađe i njezinih udvornih putnika. Paskojev teatralizirani i bajkoviti doživljaj lađe na moru koja mu se prikazuje kao golema kuća-teatar i koja ga preseljava na neki fiktivni dvor na kojemu se slučajno pojavljuje neki gizdelin koji kao da stiže iz tajanstvene priče. (Prosperov Novak, 1997: 322)

Plovidbu nastavljaju časteći svoga gospodara brojnim mudrim zagonetkama i pitalicama, slijedi večera te Hektorovićevo obraćanje ribarima (stihovima 1515

¹³ U poslanici koju je Marko Marulić uputio sa Šolte prijatelju Frani Božićevići, *Francisco Natali Marci Maruli in Valle Surda commorantis responsio*. završni dio poslanice donosi imena Marulićeve družine te topos pozdrav. Izriče ga, u njegovo ime, muza Talija. Ako su se gozbi odazvali, nazočili su: Jere Papalić, svirač na citri, Nikola Alberti, kojemu je Marulić slao pjesme na ogled, Marin Domić, odvjetnik; Kristofor Nigris, profesor gramatike; splitski plemić Alviz Papalić te Hermolaj Barbaro, gradski blagajnik i kaštelan. Navedena imena humanista splitskoga kruga »prepoznao« je Cvito Fisković u jednoj svojoj raspravi, no Novakovićevim otkrićem *Glasgowskog kodeksa* (1995.) koji čuva dotada nepoznate Marulićeve epigrame, neki akteri su Novakoviću bili »sporni«. Usp. Brezak Stamać 2016., bilješka 187., str. 81.

– 1618). To su iznimno mudre reminiscencije samoga pjesnika o ljudskoj taštini, prolaznosti bogatstva, o životu koji je ispunjen vjerom u Boga. Putovanje završava prije no što će sunce zaći za Tvrđalj, s neumornom mišlju o idućoj plovidbi, na Hektorovićevo viško imanje: »Luč nam je cipati i karpiti mrižu, / a pak putovati k Visu na Komižu.« Obraćanjem Bartučeviću završava ep. »Bil bih ti poslat rib, viteže svim pravi, / ne to čića potrib, neg zarad ljubavi, / Već ča si daleče, meu nami je gora, / a znaš ča se reče; Jij ribu iz mora, a meso iz kože.«

U knjizi scenarija događaji trećega dana uključuju kadrove eksterijera u uvali Nečujam. Hektorović se budi iz nemirnoga sna pod maslinama, nemoćan je ustati. Osjeća bol u nogama, Nikola mu pomaže ustati, što on odbija. Kao i u epu, svi događaji vezani uz putovanje i plovidbu u filmu su istovjetni, no prizori pretapanja sna i stvarnosti iz Hektorovićevo^g života ostaju dominantni. U scenariju su razrađeni prizori pjesnikova ulaska u crkvu dok ga ribari čekaju. Bio bi to pjesnikov put, hodočašće kako bi svoj grješan život iz mladosti pokušao okajati, pročistiti se. U molitvi se prisjeća pokojne djevojke, Petar iz kuće iznosi rođeno dijete. Slijede kadrovi bogatog lova u uvali Šumpjiva, put prema Hvaru, kada na moru ugledaju nepoznatu lađu. Kao i u epu, slijedi susret nepoznatih putnika na moru koji prepoznaju Hektorovića te opisuju njegov zamak, razmjenjuju darove. Izmjenjuju se sa slike snoviđenja i događaji na brodu: Petar razgovara s muzum o putovanju u Had, zatim slijedi razgovor s mrtvom djevojkom. Razgovor podcrtava društvene i staleške razlike glede braka koje su u potpunom kontrastu s Hektoroviće^{vim} prihvaćanjem ribara koji su njegovi suputnici i sugovornici.

HEKTOROVIĆ

Ti si!

DJEVOJKA

Pierrino!

Lipi moj, kako si mi ostari!

HEKTOROVIĆ

A ti si ostala ista!

DJEVOJKA

Tamo di son jo, judi ne staridu.

HEKTOROVIĆ

Ča si činila sva ova lita?

DJEVOJKA

Čekola son tebe. Uvik son te čekola. A ti?

HEKTOROVIĆ

Odgoji son našu ćer.

DJEVOJKA

Lipo. Jel ona zno ko jon je mater?

(...)

Hektorović šuti.

DJEVOJKA

*Pučani su pučani, a vlastelini vlastelini.
jel' tako, Pierrino? Zajedno za stol i u
posteju ako tribo, ali voda i uje nikad
se ne mišodu.*

(...)

Hektorović se nagne preko prove...opire se da ga ne povuče preko ruba broda.

PASKOJ

Gospodar! (Trenc 2018: 89 – 91)

Hirovitost gospodara, koju ne vidimo u epu, scenarij sustavno razrađuje, od naprasnog odlaska na put do njegove nagle odluke da se vrate na Hvar po olujnom nevremenu. Dramatične su to slike u filmu poput veslanja po oluji, gospodar je pao u more, ribari ga spašavaju, slijedi smirenje oluje, spremanje objeda, povratak u Starigradski zaljev po mjeseceni. Diješe ulov, gospodar im oprašta novčani dug, koludrica Luce i Hektorović se upute prema Tvrđalju, on se vraća i rukuje s ribarima.

ZAKLJUČAK

Milan Trenc (Zagreb, 1962.) je hrvatski filmski i kazališni redatelj. Njegova umjetnička djelatnost uključuje film, strip, animaciju, kazalište, radio, spisatelj-

stvo i ilustraciju. Diplomirao je filmsku režiju na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu u klasi profesor Kreše Golika. Doktorat umjetnosti stekao je na Akademiji likovne umjetnosti gdje od 2005. god. predaje režiju na Odjelu animacije i novih medija.

Prema njegovoj slikovnici *Noć u muzeju* nastao je istoimeni holivudski blockbuster *Noć u muzeju* (2006.). Animirani film *Veliki provod* na londonskom filmskom festivalu 1990. god. dobio je nagradu filmske kritike. Danas se valorizira kao klasično djelo Zagrebačke škole crtanoga filma. Njegove ilustracije iz New York Timesa nagrađene su prestižnim američkim stručnim nagradama. Film *Ribanje i ribarsko prigovaranje* osvojio je tri zlatne Arene 2020. godine na Filmskom festivalu u Puli; 2021. na Tiburon Film Festival u SAD-u film je osvojio nagradu za najbolju fotografiju – Golden Reel. Taj svestrani umjetnik režirao je i adaptirao dječji filmski klasik *Emili i detektivi* (Zagrebačko kazalište mladih, 2015.). Autor je radiodrame *Poslije agonije* (Hrvatski radio, 2022.), autor romana *Chandra u potrazi za istinom* (V.B.Z., 2022.), redatelj je predstave *Zagubljeni par* (Teatar Erato, 2024.).

Autorski ep Petra Hektorovića *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, te knjiga scenarija i režija istoimenoga filma Milana Trenca neizostavno su dva originalna djela. Stoga je nepotrebno (iako je neizostavno) govoriti o »nadopisanim dijalozima« nasuprot izvorniku. Ep i film imaju svoja mjesta u povijesti hrvatske starije književnosti te povijesti hrvatske kinematografije. Filmske recenzije svakako su važne, no za usporednu analizu u ovome radu film je svakako zanimljiviji profesionalnim gledateljima, možda i »sladokuscima« adaptacije književnih predložaka na film, više nego široj publici. Smisao kojim se vodio autor svakako nije bio filmski adaptirati nepopularnu lektiru u kanonu hrvatske književnosti. (Novi nacionalni kurikulum iz 2019. godine Hektorovićev ep nije uvrstio kao lektirno djelo koje učenici čitaju u cijelosti.) Stoga su filmske recenzije koje su prosuđivale film i kao moguću lektiru u nižoj poziciji jer su unaprijed potaknule pitanje – što dobivamo, a što gubimo filmskom adaptacijom renesansnoga epa. Ekranizacija klasičnog kanonskog djela svakako je poduhvat, pogotovo ako je autor odlučio ne iznevjeriti Hektorovićev *hvorski* čakavski zavičajni jezični idiom. Govorimo o vrijednom prožimanju više medija: renesansne književnosti, renesansne glazbe i djelomično biografskoga filma o pjesniku i plemiću Petru Hektoroviću.

LITERATURA

- Brezak Stamać, Dubravka. 2016. *Pisma iz renesanse*. Školska knjiga, Zagreb.
- Brezak Stamać, Dubravka. 2022. »Razgovori o starosti i bolesti u poslanicama Petra Hektorovića«, *Dani Hvarskog kazališta*, 48, pr. Senker, Boris, Ljubić, Lucija i dr. HAZU, Književni krug Split, Zagreb – Split, str. 5-15.
- Fiamengo, Jakša. 2012. »Hvarsko pučko kazalište iliti Hvarani kojima se prikazalo prikazanje«, *Dani hvarskog kazališta*, 38, pr. Batušić, Nikola i dr. HAZU, Književni krug Split, Zagreb – Split, 412-422.
- Hektorović, Petar. 1874. Poslanice u *Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića*. Stari pisci hrvatski, VI. JAZU, Zagreb, str. 53-75.
- Hektorović, Petar. 1986. *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. Stari pisci hrvatski, XXXIX. JAZU, Zagreb.
- Hektorović, Petar. 1999. *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, prepjev Marka Grčića u suvremeni hrvatski jezik. Matica hrvatska, Zagreb.
- Jurić Janjik, Monika. 2022. »Hrvatska renesansna glazba u praksi i teoriji«, *Zbornik radova Marko Marulić, Judita (1501. – 1521. – 2021.)*, pr. Brezak Stamać, Dubravka, Listeš, Srećko. Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, str. 389-413.
- Maroević, Tonko. 1973. »Hektorović kao prevodilac«, *Hvarski zbornik*, 1. Hvar, str. 252-262.
- Nalješković, Nikola. 1873. *Guti gospodina Petra Hektorovića vlastelina hvarskoga*. Stari pisci hrvatski, V. JAZU, Zagreb, str. 340-343.
- Paro, Igor. 2022. »Lutnja u hrvatskoj renesansnoj književnosti«, *Zbornik radova Marko Marulić, Judita (1501. - 1521. - 2021.)*, pr. Brezak Stamać, Dubravka, Listeš, Srećko. Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, str. 415-446.
- Pavličić, Pavao. 2006. *Skriven teorija*. Matica hrvatska, Zagreb, str. 37-58.
- Prosperov Novak, Slobodan. 1997. *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga druga. Antibarbarus, Zagreb.
- Trenc, Milan. 2018. Knjiga scenarija za film *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, Zagreb.
- Vončina, Josip. 1986. *Djela Petra Hektorovića*. Stari pisci hrvatski, XXXIX. JAZU, Zagreb, str. 7-34.
- Zbornik radova o Petru Hektoroviću*. 1970. pr. Ravlić, Jakša, u »Kritika«, sv. 6. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

HECTOROVIĆ'S EPIC AS A TEMPLATE FOR TRENC'S ROMANTIC FILM
RIBANJE I RIBARSKO PRIGOVARANJE

A b s t r a c t

The paper involves three levels of intertextuality on how the epic *Ribanje i ribarsko prigovaranje* (*Fishing and Fishermen's Complaints*) served as a template for both the film and the musical score. The first level of intertextuality – diverse poetic genres in the epic *Ribanje i ribarsko prigovaranje* by the Renaissance poet and Hvar nobleman Petar Hektorović. The epic intertwines Hektorović's epistolary letter and dedication to his friend Bartučević; documentary images of a three-day-journey from Stari Grad on the island of Hvar to the islands of Brač and Šolta and back to Stari Grad; and a fisherman's eclogue as the dominant Renaissance genre. The second level of intertextuality involves Milan Trenc's screenplay based on Hektorović's epic, the line between literary template and original work, the screenplay as a cinematic literary text, partly a biographical film about Hektorović. The third level of intertextuality between epic and film includes Igor Paro's musical score, which is an important segment of the interpretative basis and atmosphere in the film. Hektorović recorded in the epic a musical notation of songs sung by fishermen Nikola and Paskoje. The music for the lute is composed and performed by Igor Paro. The film *Ribanje i ribarsko prigovaranje* was shot in 2018. It went somewhat unnoticed despite the awards it received, due to the special measures in place during the coronavirus pandemic. It premiered at the Pula Film Festival in 2020 and received the Golden Arena for Best Actor (Rade Šerbedžija), the Golden Arena for Best Supporting Actor (Leon Lučev) and the Golden Arena for Music (Igor Paro).

Key words: Renaissance epic *Ribanje i ribarsko prigovaranje*; *Fishing and Fishermen's Complaints*; Renaissance music; intertextuality; film adaptation